

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора
Штефан Людмили Володимирівни
на дисертацію Тур Оксани Миколаївни
«Теоретичні і методичні засади формування комунікативної компетентності
майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності в
процесі професійної підготовки»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковою тематикою.

Входження України в інформаційно-високотехнологічний простір, зростання значення комунікативності й інформаційної насиченості життя, інтеграції й глобалізації економіки, культури й соціальної сфери вимагає від фахівців із документознавства та інформаційної діяльності високого рівня сформованості комунікативної компетентності. Така ситуація зумовлює необхідність поглиблення розвитку комунікативного складника професійної підготовки майбутніх фахівців указанного профілю. Тому тема дисертаційної роботи Оксани Миколаївни Тур є актуальною та своєчасною, оскільки спрямована на модернізацію системи професійно-комунікативної підготовки фахівців документно-інформаційної галузі й реалізацію стратегічних завдань держави у сфері освіти.

Актуальність теми дослідження підтверджується також і тим, що дисертаційна робота виконана відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх і вищих навчальних закладах» (РК № 1-200199U004104).

Дисертантка чітко визначила проблему дослідження та довела, що рівень сформованості комунікативної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності (ДтаІД) на сьогодні є недостатнім. Цей факт підтверджено результатами пілотного дослідження,

проведеного в межах представленої дисертаційної роботи, вивченням широкої джерельної бази, ретроспективним аналізом власного досвіду.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій; їх достовірність і новизна та повнота викладу в опублікованих працях. Детальне ознайомлення з дисертаційною роботою дає підстави констатувати, що її основні наукові положення викладено переконливо та логічно. Науково-поняттєвий апарат визначено відповідно до обраної теми, чітко окреслено об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження. Усебічному розв'язанню завдань наукового пошуку сприяла система теоретичних і практичних методів дослідження, широка джерельна база (загальна кількість джерел 821, з них іноземною мовою 54).

Не викликає заперечень наукова новизна дослідження. Найбільш істотними науковими результатами дисертації є те, що в ній:

– *уперше* з урахуванням комплексу наукових підходів цілісно досліджено й розв'язано на методологічному рівні проблему формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності у процесі професійної підготовки; науково обґрунтовано систему формування комунікативної компетентності майбутнього фахівця з документознавства та інформаційної діяльності, яка реалізується в усіх видах діяльності студентів у закладах вищої освіти і містить чотири взаємопов'язані блоки: концептуально-цільовий, структурно-змістовий, технологічно-процесуальний, контроль-корекційний; визначено педагогічні умови ефективності зазначеної системи; розроблено й експериментально перевірено модель науково-методичного забезпечення системи дослідження;

– *уточнено* суть поняття «комунікативна компетентність фахівця з документознавства та інформаційної діяльності», зміст його структурних компонентів, критеріїв (мотиваційно-особистісний, когнітивно-мовленнєвий, процесуально-рефлексивний), показників, а також діагностичного інструментарію для визначення рівнів сформованості комунікативної компетентності майбутніх фахівців і210з ДтаІД1;

– подальшого розвитку набули зміст, форми та методи формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців документно-інформаційної сфери; уявлення про генезу ідеї комунікативної підготовки фахівців у вітчизняній педагогічній думці.

Основні наукові результати дослідження достатньо повно викладено в 57 наукових працях (з яких 52 – одноосібні), серед них: 2 монографії (одноосібні); 26 статей у провідних наукових фахових виданнях України; 6 статей у наукових періодичних виданнях інших держав (3 у співавторстві); 3 статті в інших виданнях (1 у співавторстві); 20 тез доповідей у збірниках матеріалів наукових конференцій (1 у співавторстві).

Аналіз дисертаційної роботи О. М. Тур, її публікації дають підстави стверджувати, що автореферат й опубліковані праці досить повно відображають зміст і наукові положення дисертації, рівень апробації отриманих результатів. Зміст автореферату відтворює основні результати дисертації.

Значущість отриманих результатів дослідження для науки і практики. Наукова значущість представленої дисертаційної роботи полягає в тому, що її наукові положення, висновки і рекомендації поглиблюють і збагачують теоретичні і практичні напрацювання з проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності.

Практична значущість одержаних результатів полягає в доведенні теоретичних положень і висновків дослідження до конкретних рекомендацій щодо організації й здійснення процесу формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності у процесі професійної підготовки. Найбільш вагомими з них відображено в одноосібних монографіях: «Формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності: історія, теорія, практика», «Формування комунікативної компетентності в процесі підготовки фахівців із документознавства та інформаційної діяльності»; у навчально-методичному забезпеченні науково

обґрунтованої системи дослідження; авторському спецкурсі «Комунікативна компетентність фахівця з документознавства та інформаційної діяльності»; рекомендаціях для викладачів щодо формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців та інших.

Рекомендації стосовно використання результатів і висновків дисертації. Свідченням актуальності представленої дисертації є широке впровадження результатів дослідження. Так, вони знайшли застосування в освітньому процесі Харківської державної академії культури (довідка № 01-03-889 від 16.11.2016); Тернопільського національного економічного університету (довідка № 126-32/76 від 17.01.2017); Державного закладу «Луганський національний університету імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ) (довідка №1/2340 від 22.11.2016); Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (м. Київ) (довідка № 918 від 28.12.2016); Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет» (м. Київ) (довідка № 24/01 від 10.02.2017); Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (довідка № 17-35/11 від 13.12.2016); Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (акт № 86 від 26.12.2016); Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка (довідка № 70-11-2445 від 07.11.2016) і його структурних підрозділів: Миргородського художньо-промислового коледжу імені М. В. Гоголя (довідка № 606 від 12.12.2016) та Полтавського коледжу нафти і газу (№ 01-01/31 від 19.01.2017); Відокремленого підрозділу «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв» (довідка №64/20-01 від 18.01.2017). Це підтверджує, що матеріали дослідження можуть бути використані в системі професійної підготовки майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності, підвищення кваліфікації фахівців зазначеного профілю.

Зміст дисертації, її завершеність і оформлення. Слід відзначити, що структура, обсяг та оформлення роботи відповідають чинним вимогам до докторських дисертацій. Дисертація складається з анотації, вступу, чотирьох

розділів, висновків і списку використаних джерел до кожного розділу, загальних висновків, 14 додатків окремим томом (на 195 сторінках). Дисертація містить 16 таблиць (на 8 сторінках), 7 рисунків (на 4 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 750 сторінок (основного тексту – 395 сторінок).

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми наукового дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт, предмет; представлено концепцію, сформульовано гіпотезу, з'ясовано методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення отриманих результатів, особистий внесок здобувача; наведено відомості про апробацію і впровадження основних положень дослідження.

У *першому розділі* розкрито роль і значення формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності в контексті сучасних вимог, з'ясовано чинники посилення комунікативного вектора професійної підготовки майбутніх фахівців документно-інформаційної сфери. Аргументоване застосування широкого спектру методологічних підходів, а саме: компетентнісного, комунікативного, системного, синергетичного, аксіологічного, культурологічного, особистісно-діяльнісного, деонтологічного та акмеологічного дозволило О. М. Тур обґрунтовано визначити методологічні засади дослідження (с. 37–82). Заслугове на увагу те, що дослідниця проводить глибокий історичний аналіз проблеми, починаючи з періоду доби Київської Русі й закінчуючи сьогоденням (с. 21–25), що дозволило довести існування проблеми формування у фахівців із документознавства та інформаційної діяльності комунікативної компетентності під час підготовки в закладах вищої освіти (с. 20–37).

У *другому розділі* на основі вивчення історико-педагогічних джерел, науково-педагогічної літератури висвітлено генезу ідеї формування комунікативної компетентності особистості. Як позитивний момент слід відзначити увагу дисертантки до історичних витоків проблеми, де на основі ретроспективного аналізу наукових джерел вона розкриває виникнення ідеї формування комунікативних знань, умінь, якостей, здібностей особистості та

умови й способи їх формування, починаючи з часів античної філософії й до сьогодення (с. 106–126).

Вагомим науковим доробком О. М. Тур стало визначення на основі аналізу поглядів таких учених, як Г. Бірюкова, Н. Волкова, Н. Назаренко, О. Янишин та інших суті *комунікативної компетентності* досліджуваних фахівців як інтегративного утворення, що, характеризуючись розгалуженою системою знань, ставлень, умінь, здібностей тощо, набутих у контексті культурного, соціального, інформаційного, мовного, самоосвітнього складників комунікативної підготовки, дає змогу фахівцю здійснювати своєчасні й адекватні комунікативні дії в різних ситуаціях професійної взаємодії на основі партнерства, взаєморозуміння й співробітництва, гарантуючи ефективне розв'язання поліфункційних завдань документно-інформаційної діяльності (с. 144). Становить значний науковий інтерес визначення змісту комунікативної підготовки майбутніх фахівців із ДтаІД як сукупності культурного, соціального, інформаційного, мовного та самоосвітнього складників (с. 145–163). Цікавим є графічне представлення дисертанткою наведених складників як інтегрованого об'єкта цієї сукупності (с. 143).

У *третьому розділі* розроблено й обґрунтовано систему формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності й репрезентовано модель її науково-методичного забезпечення (с. 235). Ця робота є беззаперечним науковим здобутком авторки. На підставі глибокого наукового аналізу О. М. Тур доводить, що запропоновану систему цілісно утворюють логічно зумовлені та взаємопов'язані блоки: концептуально-цільовий, структурно-змістовий, технологічно-процесуальний та контрольний-корекційний (с. 226–234). На підставі врахування різних точок зору науковців (С. Амеліна, М. Дяченко, В. Кочина, А. Кучер та інших) дисертантка обґрунтовує необхідність системного впровадження таких педагогічних умов, як поглиблення професійно-педагогічної готовності викладачів до формування комунікативної компетентності студентів; спрямування змісту навчальних дисциплін на формування комунікативної

компетентності майбутніх фахівців із ДтаІД; організація сприятливого освітнього середовища для професійно-комунікативного розвитку й саморозвитку студентів. Результати цієї роботи наведено на сторінках 231–244.

На особливу увагу заслуговує розроблена дослідницею в межах технологічно-процесуального блоку технологія формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із ДтаІД, яка включає організаційно-підготовчий, мотиваційно-стимулювальний, змістово-діяльнісний, рефлексивно-коригувальний етапи (с. 245–273).

Слід підкреслити вагомий внесок дисертантки в розроблення критеріїв і показників рівнів сформованості комунікативної компетентності майбутніх фахівців із ДтаІД: мотиваційно-особистісного, когнітивно-мовленневого, процесуально-рефлексивного та відповідного діагностичного інструментарію (с. 326–335).

У *четвертому розділі* ґрунтовно розкрито загальні питання підготовки й проведення педагогічного експерименту, представлено зміст формувального етапу експерименту з упровадження системи формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності у процесі професійної підготовки; проаналізовано результати педагогічного експерименту. На позитивну оцінку заслуговує те, що оброблення експериментальних даних із застосуванням критерію Пірсона засвідчило наявність статистично значущих змін у всіх експериментальних групах. Достатньо відмітити лише те, що в цих групах кількість студентів з високим рівнем сформованості комунікативної компетентності збільшилась у середньому на 40,6 %, у той час як в контрольній – лише на 12,1 %.

Загальні *висновки* дисертації впливають з отриманих результатів, відповідають поставленим завданням та свідчать про цілісність і логічну завершеність дослідження.

Схвальним є те, що О. М. Тур окреслює перспективи подальшого дослідження проблеми, пов'язані з необхідністю пошуку інноваційних форм, методів, засобів, технологій формування комунікативної компетентності

майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності, а також розроблення науково-методичних засад розвитку комунікативної компетентності фахівців документно-інформаційної сфери в системі підвищення кваліфікації фахівців відповідної галузі.

Викладене вище дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають важливе теоретико-методологічне і практичне значення для теорії і практики професійної освіти.

Дискусійні положення та критичні зауваження до дисертаційної роботи. У цілому позитивно оцінюючи результати представленої дисертаційної роботи, слід висловити деякі зауваження й побажання задля її вдосконалення:

1. Робота виграла б, якби дослідниця більше уваги приділила визначенню особливостей комунікативної компетентності фахівців документно-інформаційної галузі порівняно з іншими спорідненими спеціальностями.

2. Виправданим з огляду на досліджувану проблему є звернення О. М. Тур до необхідності проведення пілотного дослідження, що передувало експериментальній роботі. Однак у тексті дисертації слід було б більш докладно висвітлити результати зазначеного дослідження та конкретизувати, яким чином вони були враховані дослідницею в підготовці та проведенні експерименту.

3. Авторка досить переконливо обґрунтовує необхідність організації сприятливого освітнього середовища для професійно-комунікативного розвитку й саморозвитку студентів, проте зміст експериментальної роботи зі створення такого середовища наводить досить обмежено.

4. Після викладу й аналізу результатів дослідно-експериментальної роботи доцільно було б визначити прогностичні тенденції розв'язання досліджуваної проблеми як узагальнення ґрунтовного наукового пошуку дисертантки. За такої умови робота набула б більшої логічної завершеності.

5. На жаль, авторці не вдалось уникнути повторів, зокрема в представленні матеріалів, що стосуються питань поглиблення професійної готовності викладачів до формування досліджуваного феномену (підрозділи 3.1 і 3.2) та спрямування змісту дисциплін на формування комунікативної компетентності студентів (підрозділи 3.1 і 3.3).

Висловлені зауваження та побажання мають дискусійний характер, не є принциповими і жодним чином не знижують загальної цінності виконаної наукової роботи.

Загальний висновок. Урахування актуальності дослідженої проблеми, наукової новизни основних положень дисертації, обґрунтованості та достовірності отриманих результатів, їхньої теоретичної і практичної значущості та відповідності дисертації «Теоретичні і методичні засади формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності в процесі професійної підготовки» чинним вимогам пунктів 9, 10, 12–14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, дає підстави для присудження Оксані Миколаївні Тур наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

професор кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків), доктор педагогічних наук, професор

Л. В. Штефан

